

Het Bodembeheerplan Hollandsche IJssel als instrument voor kwaliteitsborging

Het fietsen op de dijk langs de Hollandsche IJssel riep enige jaren geleden meer negatieve dan positieve gevoelens op. Op meerdere plaatsen zag je braakliggende terreinen met bordjes 'verboden toegang', 'gif' of 'chemisch afval' en op andere plaatsen zware industriële activiteiten of ernstige vormen van verpaupering en op meerdere plaatsen olie drijfslaagjes op het water in de rivier.

Waar was die mooie getijde rivier van weleer gebleven, vroeg je je dan af? Nu fietsend langs de rivier zie je dat er op een aantal plaatsen weer nieuwe activiteiten worden ontwikkeld en je voelt als het ware, dat er nog veel meer op stapel staat. Zou het dan toch eindelijk gaan gebeuren? Gaan we echt aan de slag met een Mooie, Schone Hollandscher IJssel ??

Johan van der Gun, Frans van der Ham en Leo de Klerk

In 1982 verschijnen de eerste alarmerende berichten over bodemverontreiniging op opgehoogde locaties langs de Hollandsche IJssel in de pers, met de Zellingwijk te Goudarak als negatieve blikvanger. Diverse onderzoeken op individuele locaties volgen elkaar in snel tempo op. Ook worden plannen gemaakt voor de oplossing van de problemen. Eind jaren '80 groeit het besef, dat de problematiek

in een breder perspectief moet worden geplaatst. Dit heeft in 1990 geleid tot een eerste integrale studie voor het gebied.

In 1991 wordt een principebesluit genomen over een gemeenschappelijke aanpak van het probleem. De verschillende overheden verplichtten zich daarbij, om voor het gehele gebied te gaan werken aan de totstandkoming van een aanvaardbare en duurzame milieukwaliteit.

Hiertoe wordt als eerste een structuurschets opgesteld. De structuurschets geeft een integrale visie op de ruimtelijke-ontwikkelingsmogelijkheden van de rivier en haar oevers. Het vormt een gemeenschappelijk beleidskader voor de betrokken overheden en vormt de basis voor de verdere uitwerking van plannen.

Zonder dat dit expliciet wordt gemaakt, wordt hiermee een voor de bodemsanering zeer belangrijke stap gezet. De bodemsanering zal worden afgestemd op de ruimtelijke ontwikkeling van het gebied.

Vanuit deze gedachte wordt in 1996 het Startcontract Hollandsche IJssel getekend. In de periode van het Startcontract wordt vanuit de integrale visie een aantal projecten voorbereid en enkele in uitvoering genomen.

Dat is wat we nu al kunnen waarnemen als we langs de rivier fietsen.

Tijdens de Startcontractperiode is ook onderzoek gedaan naar de haal-

baarheid van een uitvoeringscontract voor de periode tot 2010. Dit uitvoeringscontract staat op het punt om ondertekend te worden, waarna de herontwikkeling met (water)bodemsanering in volle omvang van start kan gaan.

Het Bodembeheerplan

Door de afdeling Bodemsanering van de provincie Zuid-Holland en de Centrale Project Organisatie (CPO) Hollandsche IJssel is het idee geopperd om aan het uitvoeringscontract een bodembeheerplan te koppelen. De doelstelling hiervan is, het door middel van heldere richtlijnen bevorderen van een eenduidige en functiegerichte aanpak van de bodemsanering in het gebied. Doordat het Bodembeheerplan Hollandsche IJssel (BBP-HIJ) een functie krijgt bij het tot stand komen van plannen, en bij de toetsing ervan, vormt het een belangrijk kwaliteitsborgingsinstrument.

Het saneringsdoel is primair gericht op het beschermen van de uit de structuurschets afgeleide gebruikswaarden van de bodem. Het BBP moet er voor zorgen dat deze doelen worden gerealiseerd en dat de resultaten toetsbaar zijn.

In het BBP-HIJ, dat is opgesteld door BODemBeheer bv, worden richtlijnen uitgewerkt voor de volgende vraagpunten.

Op welke wijze saneren?

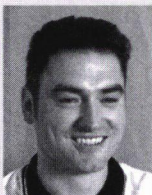
Geformuleerd is dat, voor verontreinigingen die in directe relatie staan met het toekomstig gebruik, saneringsdoelen locatiespecifiek worden bepaald en afgeleid uit de eisen, die een duurzaam gebruik aan de kwaliteit van de bodem stelt. De gebruikswaarde van de bodem staat daarin centraal. Voor verontreinigingen die niet in directe relatie staan met het toekomstige gebruik wordt uitgegaan van een gebiedsgerichte benadering; dit speelt met name voor de diepere grondwaterverontreinigingen.

De saneringsdoelen worden hierbij gebiedsspecifiek bepaald. Vertrekpunt

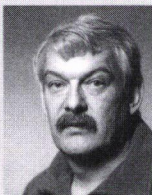
Over de auteurs

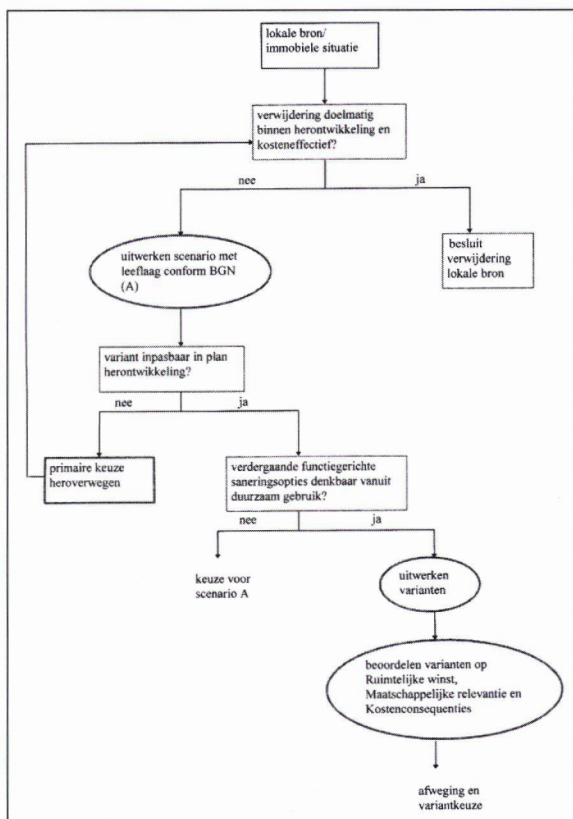
Ir J. van der Gun
is zelfstandig adviseur en
eigenaar van BODemBeheer bv,
postbus 25, 3998 ZR
te Schalkwijk; tel 030-6011986

Ing. F. van der Ham
is senior-adviseur bij de
afdeling Bodemsanering van de
provincie Zuid Holland

Dr L. de Klerk
is locatiemanager binnen de
Centrale Project Organisatie
Hollandsche IJssel.

Figuur 1: Beslisstructuur functiegerichte sanering lokale bronnen in immobiele situaties.

is een gebiedseigen-kwaliteit voor het grondwater. De nadruk komt te liggen op het beschermen van de gebiedswaarde van de bodem.

Het onderscheid tussen een functiegerichte en een gebiedsgerichte benadering gebeurt in het BBP-HIJ aan de hand van een uitspraak of sprake is van een immobiele of mobiele situatie ten aanzien van de aanwezige verontreinigingen.

In geval van een immobiele situatie wordt uitsluitend een relatie aanwezig verondersteld tussen de verontreinigingen (in de ophoging) en het toekomstige gebruik ter plaatse. De saneringsstrategie is primair gericht op het voorkomen van een ongewenste blootstelling bij het voorgenomen gebruik. In geval van een mobiele situatie heeft de verontreiniging verdergaande consequenties (voor de ondergrond) en kan een bedreiging vormen voor de gebiedsspecifieke kwaliteit van de bodem/het grondwater.

Voor het onderscheid tussen mobiel en immobiel zijn eenduidige richtlijnen geformuleerd.

Nadat is vastgesteld dat sprake is van een immobiele situatie wordt nagegaan of een verwijdering binnen de herontwikkeling van het gebied doelmatig en kosteneffectief mogelijk is. Indien dit het geval is wordt hieraan de voorkeur gegeven. Indien dit niet het geval is, wordt een functiegerichte

te saneringsvariant ontwikkeld. Dit zal in eerste instantie gebeuren conform de richtlijnen vanuit het nieuwe beleid (Bodemgebruiksnorm), waarbij volgens een stappenplan (zie als voorbeeld figuur 1) eventueel nog een verder gaande variant kan worden uitgewerkt. De voorkeur voor een variant wordt in een concrete situatie bepaald door de ruimtelijke winst, de maatschappelijke relevantie en de kostenconsequenties.

Voor mobiele situaties wordt gekeken naar de aard en mate van verontreinigingen in het watervoerende pakket en de wijze waarop deze verontreinigingen zich daarin manifesteren (verdergaande verspreiding met en zonder functiegerichte maatregelen uit de bron, stabiele pluim of doorgaande verspreiding aan het front van de pluim e.d.). Ook hiervoor is een beslissstructuur uitgewerkt (zie figuur 2).

Varianten worden beoordeeld op de mate van risicoreductie, milieuvriendelijkheid en kostenconsequenties.

Saneringsmaatregelen gericht op het voorkomen van een verspreiding van verontreinigende stoffen in de richting van het oppervlaktewater worden primair benaderd vanuit het nulemissieprincipe, tenzij... Een onderscheid tussen mobiele en immobiele situaties is in dit kader niet van belang. Inhoudelijk betekent dit dat (herinrichtings)maatregelen zodanig zullen worden gerealiseerd dat waar nodig een beïnvloeding van het oppervlaktewater met fysieke maatregelen zal worden tegengegaan.

Op welke wijze uitvoeren?

Uitvoering van de saneringsmaatregelen zal zoveel als mogelijk in combinatie met de uitvoering van de herinrichtingsmaatregelen plaatsvinden. Waar een effectieve inzet van maatregelen pas op lange(re) termijn doelmatig is, zal bij de herinrichting hiermee rekening worden gehouden. De uitvoeringsvolgorde is van veel factoren, die met name samenhangen met de herontwikkeling van het gebied, afhankelijk.

Op welke wijze beheersen?

Voor het toekomstige beheer wordt onderscheid gemaakt in de aard van de te realiseren saneringsdoelstelling

en het moment waarop deze wordt gerealiseerd. Onderscheid wordt gemaakt in:

registratie, monitoring, beheer insitu-bodemsanering (BIB) en nazorg (met meerdere differentiaties).

Ook hier speelt het onderscheid tussen mobiele en immobiele situaties weer een rol.

Vanuit de algemene doelstelling van dit gebiedsgerichte ontwikkelingsproject wordt er naar gestreefd om op termijn het aantal nazorgvragende eindsituaties zoveel mogelijk te beperken.

Welke gevallen komen voor sanering in aanmerking?

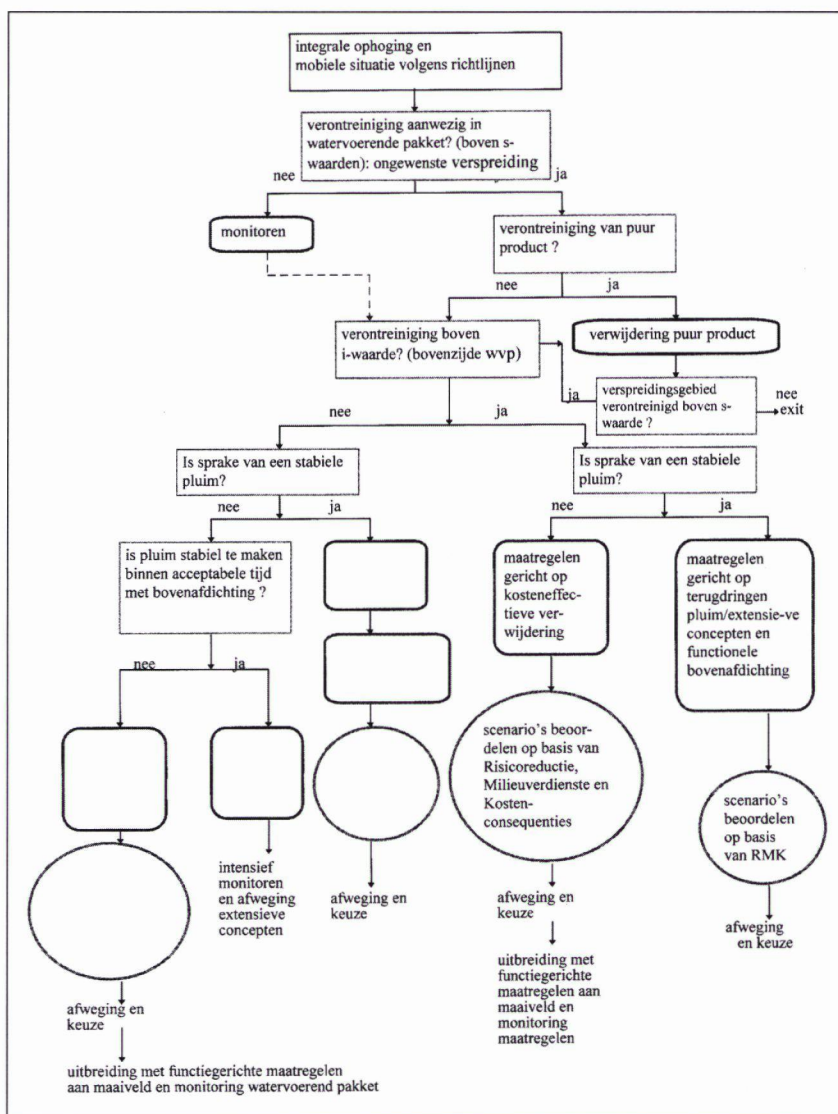
In het BBP-HIJ wordt ervan uitgegaan dat in het uitvoeringscontract in faciliterende zin ruimte wordt geboden om alle ernstige gevallen van bodemverontreiniging binnen het saneringsgebied van de Hollandsche IJssel aan te pakken. Onderscheid wordt gemaakt in historische verontreinigingen als gevolg van ophogingen in het verleden en verontreinigingen tengevolge van het gebruik. Ook de saneringsurgentie en mogelijke functiewijzigingen als gevolg van de herinrichting van het gebied spelen een rol.

In het type-aanpak is een breed scala van mogelijkheden aanwezig variërend van niets doen (ND) binnen de looptijd van het contract in geval van stabiele situaties (geen herinrichtingsplannen) en niet urgente gevallen van bodemverontreinigingen tot een aanpak op basis van de BO-SOM-gedachte, doorvertaald naar een HIJSOM-aanpak (Hollandsche IJssel: Sanering, Ontwikkeling en Marktbewerking/ Maatwerk).

Hoe om te gaan met het juridisch instrumentarium?

Belanghebbenden zullen worden gestimuleerd maximaal bij te dragen aan de realisatie van de saneringsdoelstellingen. Vanuit de gestelde eisen en voorwaarden in de Wbb zal, als er een historische betrokkenheid bij de verontreiniging is, eerst worden getracht om tot minnelijke afspraken te komen over de financiële inbreng. De uitkomsten van deze afspraken zullen worden afgezet tegen de verwachte uitkomsten van een inzet van het juridisch instrumentarium. Als dit onbevredigend is kan alsnog het laatst genoemde spoor worden gevolgd.

Marktpartijen worden gestimuleerd om zelf de herontwikkeling met de daarvoor noodzakelijke bodemsane-

Figuur 2 : Beslisstructuur verontreinigde ophoging en/of lokale bronnen in mobiele situaties.

ring te initiëren. Als stimulans geldt dan, dat maximaal van de voor het gebied geldende faciliteiten gebruik kan worden gemaakt.

Welke procedures te volgen om tot sanering te komen?

Er wordt de voorkeur aan gegeven om voor zoveel mogelijk situaties Maatwerk Saneringsplannen (MSP) op te stellen met daaraan gekoppeld de normaal geldende procedures.

Daarnaast kan worden gewerkt met Standaard Saneringsplannen (SSP) voor uitsluitend standaardoplossingen in eenvoudige situaties met routinematige uitvoeringsactiviteiten (standaardsituaties). Een Raam Saneringsplan (RSP) is een andere vorm van standaardisatie. Een dergelijk plan kan achter de hand worden gehouden voor voorstelbare onvoorziene situaties.

Voor niet ernstige gevallen van bodemverontreiniging met functieverandering, en voor specifieke situaties,

wordt uitgegaan van het principe van Actief Bodembeheer (ABB), dit met het oog op het gebruik van de locatie en het omgaan met c.q. de toepassing van grond. Voor deze locaties geldt dat in de toekomst geen aanspraak kan worden gedaan op Wbb-gelden.

Elk type-plan kent zijn eigen daarop afgestemde procedure in de afhandeling.

Hoe om te gaan met toepassing van (verontreinigde) grond?

De plannen voor bodemsanering zijn erop gericht om zo min mogelijk grond uit het gebied af te voeren. Hergebruik en nuttige toepassing van verontreinigde grond voor het Hollandsche IJssel-gebied wordt mogelijk gemaakt, door het gebied als één zone te beschouwen. Toepassing van verontreinigde grond is, onder voorwaarden, slechts toegestaan bij voormalige opgehoogde zellingen, waar sanerings- en/ of herinrichtingswerkzaamheden zijn voorzien.

Voor de kwaliteit van leeflaaggrond wordt aangesloten op de richtlijnen betreffende de bodemgebruiksnorm (BGN) uit het project 'Afwegingsproces saneringsdoelstelling'.

Toepassing van licht verontreinigde grond op andere plaatsen binnen het zoneringsgebied van de Hollandsche IJssel is mogelijk binnen de bestaande kaders van het Bouwstoffenbesluit en het regiem van actief bodembeheer.

Wat zijn onderscheidende elementen ten opzichte van het provinciale beleid?

De voorgestelde benadering van de bodemproblematiek in relatie tot de herontwikkeling van het Hollandsche IJssel-gebied onderscheidt zich op een aantal punten ten opzichte van het vigerende provinciale bodemsaneringsbeleid. Dit onderscheid betreft nuanceringen, aanvullingen en soms ook wijzigingen en/of een andere inkleuring van dit algemene beleid.

Het BBP-HIJ is op het moment van schrijven van dit artikel nog niet officieel vastgesteld. Het is specifiek opgesteld voor het gebiedsgerichte Hollandsche IJssel-project, maar kan volgens de opstellers een uitstraling hebben naar andere gebiedsgerichte projecten.

De uitwerking in de praktijk

De richtlijnen in het BBP-HIJ zijn algemeen van aard, en spelen in op de realisatie van het saneringsdoel. Het biedt daardoor nog veel mogelijkheden om tot een locatiespecifieke invulling te komen, zonder dat dit leidt tot onevenwichtigheid in het geheel.

Het BBP-HIJ kan als kwaliteitsinstrument bijdragen aan een Schone, Mooie en vooral 'Hollandscher' IJssel.

Literatuur

Bij het opstellen van het BBP-HIJ is gebruik gemaakt van alle relevante beleidsdocumenten van de provincie Zuid-Holland, van de beleidsvernieuwing bodemsanering en specifieke gebiedsinformatie.